

שבת פרק רביעי במה טומנין

(שבת מז, ב)

משנה :

במה טומנין ובמה אין טומנין ? (הבא לסלק קדירה מעל גבי כירה ולטומנה בדבר אחר, ואמרו חכמים: אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל: מי הוא המוסיף - ואסור:)
אין טומנין לא בגפת (פסולת של בית הבד של שמן שהוא כנוס יחד וחס מאד) ולא בזבל לא במלח ולא בסיד ולא בחול, בין לחין בין יבשין (לחין יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין [בגלל תהליכים אקסותרמיים שמתרחשים בנוכחות מים]), ולא כתבן ולא בזגין (פסולת של יקביין) ולא כמוכין (כל דבר דך קרוי 'מוכין', כגון צמר גפן, ותלישי צמר דך של בהמה, וגרירת בגדים בלויים) ולא בעשבין בזמן שהן לחין, אבל טומנין בהן כשהן יבשין.

גמרא :

איבעיא להו: גפת של זיתים תנן, אבל דשומשמין שפיר דמי? או דילמא דשומשמין תנן, וכל שכן דזיתים?
תא שמע דאמר רבי זירא משום חד דבי רבי ינאי: 'קופה שטמן בה (שנותן בה מוכין וטומן בה קדירה) - אסור להניחה על גפת של זיתים' שמע מינה של זיתים תנן!
לעולם אימא לך: לענין הטמנה (לטומנו בתוכה) - דשומשמין נמי אסור; לענין

(שבת מח, א)

אסוקי הבלא (כגון זה: שהטמין בדבר אחר, והניח קופה על הגפת: דליכא אלא שהגפת מעלה הבל למעלה ומרתיח קדרה שבקופה) - דזיתים מסקי הבלא, דשומשמין לא מסקי הבלא.
רבה ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא, חזיוה לההוא עבדא דאנח כוזא דמיא אפומא דקומקומא (מיחם של חמין, והכוזא היתה מלאה צונן); נזהיה (גער בו) רבה; אמר ליה רבי זירא: מאי שנא ממיחם על גבי מיחם (דתינא בברייתא בסוף פרקין דשרי)?
אמר ליה: התם אוקומי קא מוקים (שהמיחם העליון גם בו יש מים חמין, והתחתון אינו אלא מעמיד חומו שלא יפיג), הכא אולודי קא מוליד.
הדר חזייה דפרס דסתודר (סודר של ראש) אפומיה דכובא (קנקן), ואנח נטלא (כלי ששואבין יין מן הכובא) עילויה; נזהיה רבה; אמר ליה רבי זירא: אמאי?
אמר ליה: השתא חזית לסוף חזייה דקא מעצר ליה (שהיה סוחטו מן המים שנבלעו בו)!
אמר ליה: מאי שנא מפרונקא (בגד העשוי לפרוס על הגיגית שפורסין אותו בשבת)?
אמר ליה: התם לא קפיד עילויה (אם שרוי במים, שהרי לכך עשוי, ולא אתי לידוי סחיטה), הכא קפיד עילויה.

ולא כתבן :

בעא מיניה רב אדא בר מתנה מאביי: מוכין שטמן בהן - מהו לטלטלן בשבת (מוכין אינן אלא לעשות מהן לבדין שקורין פלט"ר, ומוקצין הן למלאכה, ואסור לטלטלן; ואלו שטמן בהן - מי אמרינן יחדן להטמנה ואיכא תורת כלי עליהן ומותר לטלטלן בשבת או לא)?
אמר ליה: וכי מפני שאין לו קופה של תבן, עומד ומפקיר קופה של מוכין? (לכך קופה של מוכין שדמיה יקריין - אין דרך בכך, ולא בטלי להטמנה).
לימא מסייע ליה: 'טומנין כגיזי צמר (כמות שנגזזו) ובעיפי צמר (לאחר שנפצוה ושטחוה, כמין מחצלות משטיחין) ובלשונות של ארגמן (לאחר שצבעו, וסורקין אותן כעין לשונות ארוכין לטוותן) ובמוכין, ואין מטלטלין אותן' (קסלקא דעתא דהכי קאמר: ואף על פי שטמן בהן - אין מטלטלין אותן)?
אי משום הא, לא איריא, הכי קאמר: אם לא טמן בהן - אין מטלטלין אותן.
אי הכי מאי למימרא?
מהו דתימא חזי למזגא (להיסב עליהן) עלייהו - קא משמע לן (ומילי מילי קתני: ברישא אשמועינן דטומנין בהן, דלא מוספי הבלא; ואשמועינן סיפא דסתם מוכין - מוקצות ניהו, אבל הני דטמן בהן - הוי כמי שיחדן לכך).

רב חסדא שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא (להחזיר מוכין שנפלו מן הכר לתוכן) בשבתא.

איתיביה רב חנן בר חסדא לרב חסדא: 'מתירין בית הצואר בשבת (שדרך הכובסים לקושרן), אבל לא פותחין (לכתחילה, דהשתא עביד ליה מנא); ואין נותנין את המוכין לא לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת'!

לא קשיא: הא בחדתי (שלא היו מעולם לתוכו – אסור, דהשתא עביד ליה מנא) הא בעתיקי (להחזירו לכר זה שנפלו ממנו); תניא נמי הכי: 'אין נותנין את המוכין לא לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת; נשרו - מחזירין אותן בשבת ואין צריך לומר ביום טוב'.

אמר רב יהודה אמר רב: הפותח בית הצואר (של חלוק לכתחילה) בשבת - חייב חטאת (דהשתא קמשוי ליה מנא, וחייב משום מכה בפטיש, והיינו גמר מלאכה). מתקיף לה רב כהנא:

(שבת מח, ב)

מה בין זו למגופת חבית (דתניא בפרק 'חבית שנשברה' (לקמן קמו): 'מביא אדם חבית [של יין] ומתיז את ראשה בסיף ומניחה לפני האורחים')?

אמר ליה רבא: זה חיבור וזה אינו חיבור (מגופה אינה מן החבית עצמו, ואף על פי שדבוקה בו - אינו חשוב חיבור, שהרי לינטל עומדת; אבל הבגד כשנארג כולו חבור). רמי ליה רבי ירמיה לרבי זירא: תנן [נפדה פ"ב מ"ט] 'שלל של כובסין (דרכם לשלול הבגדים זה עם זה קטנים עם הגדולים כדי שלא יאבדו) ושלשלת של מפתחות, והבגד שהוא תפור ככלאים (והן שתי חתיכות של בגד צמר שתפרו בחוט של פשתן דודאי סופו ליקרע ולהפרד זה מזה משום איסור כלאים, וכן שלל של כובסין סופן להפרד) - (אפילו הכי) חיבור לטומאה (ואם נטמא זה נטמא זה) עד שיתחיל להתיר (דמעשה מוציא מיד מעשה, וכיון שהתחיל להתיר - גלי על ידי מעשה דלאו חד בגד הוא)', אלמא שלא בשעת מלאכה נמי חיבור (כגון שלל של כובסין, שלא הוצרך לשוללו אלא משום שעת כיבוס, ואפילו הכי חשיב ליה חיבור אחר כיבוס)! ורמינהו [נכלים פ"ב מ"ג]: 'מקל (של עצים בעלמא) שעשה יד לקורדום (שלא קבעו לתוכו) - חיבור לטומאה בשעת מלאכה (ואף על פי דבאנפי נפשיה פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה, הכא בית יד הוא, ונתרבו ידות לכל תורת כלי: 'או האוכל' בפרק 'העור והרוטב' (חולין קיח.))'; בשעת מלאכה - אין, שלא בשעת מלאכה - לא!?

אמר ליה: התם, שלא בשעת מלאכה אדם עשוי לזורקו לבין העצים (למקל ומצניע הקורדום לבדו); הכא שלא בשעת מלאכה נמי ניחא ליה (שיהו שלולין): דאי מיטנפו - הדר מחזור [מכבס] להו (על ידי השלל הזה).

בסורא מתנו לה להא שמעתא (דלקמיה) משמיה דרב חסדא, בפומבדיתא מתנו משמיה דרב כהנא, ואמרי לה משמיה דרבא:

מאן תנא הא מלתא דאמור רבנן 'כל המחובר לו (כגון שלל של כובסין דאמרן לעיל - חיבור) הרי הוא כמוהו (ונטמא אף זה שלא נגעה בו הטומאה, ואי לאו דחיבור הוא - הוי טהור, ואף על גב דנגע בהאי: דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה) '?

אמר רב יהודה אמר רב: רבי מאיר היא, דתנן [נכלים פ"ה מ"ג]: 'בית הפך ובית התכלין ובית הנר שכירה (כירה זו מיטלטלת היא, ומחוברין לה כלי חרס קטנים: בית הפך שמושביין בתוכו שמן להפשיר) מטמאין במגע (אם נפלה טומאה באוירן או לאויר הכירה ונגעה הטומאה לשולי הכירה - נטמאו גם אלו, או נגעה טומאה לשוליהם של אלו - נטמאת הכירה) ואין מטמאין באויר (בטומאת הכירה, כלומר בטומאת האויר: שאם נפל שרץ באויר הכירה ולא נגעה הטומאה בדופניה - היא טמאה, דכלי חרס מטמא באויר, והן טהורין: שאינן חיבור לה אלא לענין מגע, כדמפרש טעמא לקמיה) - דברי רבי מאיר, ורבי שמעון¹ מטהר (במגע את מי שלא נגעה בו הטומאה; דכל חד כלי באנפי נפשיה הוא)' (אלמא לרבי מאיר חיבור ופליגי עליה); בשלמא לרבי שמעון, קסבר לאו ככירה דמו, אלא לרבי מאיר, אי ככירה דמו - אפילו באויר נמי ליטמו (מחמת כירה, אם נטמאת כירה מאוירה בלא נגיעה), אי לאו ככירה דמו - אפילו במגע נמי לא ליטמו!?

לעולם לאו ככירה דמו, ורבנן הוא דגזרו בהו (דליהו חיבור, מדרבנן). אי גזרו בהו - אפילו באויר נמי ליטמו?

¹ במשניות הגעירסא 'רבי ישמעאל' במקום 'רבי שמעון'; אבל בתוספתא כלים פ"ה ה"ו הגירסא 'רבי שמעון', אך יש הבדלים אחרים בנוסח, ולכן לא נראה לתקן ל'תניא'

עבדו בהו רבנן היכרא (דלא עבדו להו ככירה ממש ליטמא באויר) כי היכי (דלידעו שחיבור מדבריהם) דלא אתי למשרף עליה תרומה וקדשים.

תנו רבנן: 'מספורת של פרקים ואיזמל של רהיטני' (פליינג'א: שממחקים בה את התריסין, ונותנין הברזל לתוך דפוס של עץ המתוקן לו, ולאחר מלאכתו נוטלו הימנו) - חיבור לטומאה (נטמא זה טמא זה) ואין חיבור להזאה (וצריך להזות על שניהם); מה נפשך? אי חיבור הוא - אפילו להזאה נמי! אי לאו חיבור הוא - אפילו לטומאה נמי לא!!
אמר רבא: דבר תורה, בשעת מלאכה חיבור בין לטומאה בין להזאה, ושלא בשעת מלאכה אינו חיבור לא לטומאה ולא להזאה,

(שבת מט, א)

וגזרו רבנן על טומאה שלא בשעת מלאכה (שיהא חיבור) משום טומאה שבשעת מלאכה, ועל הזאה שבשעת מלאכה משום הזאה שלא בשעת מלאכה (שלא יהא חיבור; הלכך חיבור לטומאה לעולם, ואין חיבור להזאה כלל).

[ולא כתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשכין] בזמן שהן לחין: איבעיא להו: לחין מחמת עצמן או דילמא לחין מחמת דבר אחר (לחין מחמת עצמן מחממות טפי מלחין מחמת משקין שנופלין עליהן משיבשו)?
תא שמע: 'לא כתבן ולא בזגים ולא במוכין ולא בעשכים בזמן שהן לחין'; אי אמרת בשלמא לחין מחמת דבר אחר - שפיר, אלא אי אמרת לחין מחמת עצמן, מוכין לחין מחמת עצמן היכי משכחת לה? ממרטא דביני אטמי (מצמר הנמרט מבין ירכותיה של בהמה, שהוא מלא זיעה, והוא לח מעצמו; להכי קרי ליה 'מרטא': דלאו בר גיזה הוא) והא דתני רבי אושעיא 'טומנין בכסות יבשה ובפירות יבשין, אבל לא בכסות לחה ולא בפירות לחין' - 'כסות לחה מחמת עצמה' היכי משכחת לה? - ממרטא דביני אטמי.

משנה:

טומנין בכסות ובפירות (כגון חטין וקטניות) בכנפי יונה (נוצה) ובנסורת של חרשים (שמנסרים הנגרים מן העצים) ובנעורת של פשתן דקה (דק דק שנוערין מן הפשתן, וקורין ארישט"ש);
רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה.

גמרא:

אמר רבי ינאי: תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מאי היא?
אביי אמר: שלא יפיח בהן (שיכול להעמיד עצמו בשעת הרוח).
רבא אמר: שלא יישן בהן (שמא יפיח או יראה קרי; אבל אם יכול להזהר שלא יישן בהן - כל הגופים נקיים בהפחה, שיכולין להעמיד עצמן).
ואמאי קרי ליה 'בעל כנפים'? - שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל: שכל המניח תפילין - ינקרו את מוחו (שהוא תחת התפילין; 'ינקרו' לשון ניקור עינים), והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק; ראהו קסדור אחד (מנישטרא"ל: שהיה ממונה על כך); רץ מפניו ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו - נטלן מראשו ואחזן בידו; אמר לו: מה זה בידך? אמר לו: כנפי יונה (כדמפרש לקמיה: מפני שהם מצות והם מגינין לישראל, והויא להם ככנפים ליונה: שהיא נמשלת ליונה והמצות - ככנפים); פשט את ידו - ונמצאו כנפי יונה! לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות?
משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה, שנאמר (תהלים סח, יד) [אם תשכבון בין שפתים] כנפי יונה נחפה בכסף [ואברותיה בירקרק חרוץ] מה יונה כנפיה מגינות עליה (מן הצנה ומכל עוף ואדם הבא עליה היא נלחמת ומכה בראש גפה, מה שאין כן בשאר עופות) - אף ישראל מצות מגינות עליהן.

בנסורת של חרשין [ובנעורת של פשתן דקה; רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה]:

איבעיא להו: רבי יהודה אנסורת של חרשין קאי? או אנעורת של פשתן קאי?

תא שמע, דתניא: 'רבי יהודה אומר: נעורת של פשתן דקה הרי הוא כזבל (דמוסיף הבל) - שמע מינה אנעורת של פשתן קאי! שמע מינה.

משנה:

טומנין בשלחין (עורות; כמו 'והפשיט' [ויקרא א, 7] תרגום 'וישלח') ומטלטלין אותן (בין שטמן בהן בין שלא שטמן בהן, דחזו למזגא עלייהו); בגיזי צמר - ואין מטלטלין אותן (דמוקצות הן לטוות ולארוג);

כיצד הוא עושה (זה שטמן בהן, כיצד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן, שהרי היא טמונה כולה בהן)?

נוטל את הכסוי (של קדרה, שיש תורת כלי עליה; ואף על גב שהן עליה - לא איכפת לן, דלא נעשית בטיס להן, שאין עשוי אלא לכסות קדרה) והן נופלות; רבי אלעזר בן עזריה אומר: קופה (כשבא ליטול הקדרה) - מטה (הקופה) על צדה ונוטל, שמא יטול ואינו יכול להחזיר (שמא יטול הקדרה ויפלו הגיזין שמכאן ומכאן לתוך גומא שישבה בהן ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל גיזין לכאן ולכאן ולעשות גומא להחזירה בתוכה); וחכמים אומרים: נוטל ומחזיר (בגמרא מפרש לה).

גמרא:

יתיב רבי יונתן בן עכנינאי ורבי יונתן בן אלעזר, ויתיב רבי חנינא בר חמא גבייהו, וקא מיבעיא להו: שלחין של בעל הבית תנן (דמוחר לטלטלן, שאין עומדין לימכר, ולא קפיד עלייהו כי מטנפין, וחזי למזגא עלייהו), אבל של אומן (שעומדות למוכרן) - כיון דקפיד עלייהו (הלכך לא למזגא קיימי) לא מטלטלינן להו? או דילמא של אומן תנן, וכל שכן של בעל הבית? אמר להו רבי יונתן בן אלעזר: מסתברא של בעל הבית תנן, אבל של אומן קפיד עלייהו. אמר להו רבי חנינא בר חמא: כך אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי:

(שבת מט, ב)

אבא - שלחא (אומן לעבד עורות) הוה, ואמר (בחול): "הביאו שלחין ונשב עליהן" (אלמא לא קפיד)!

מיתיבי: 'נסרין של בעל הבית מטלטלין אותן, ושל אומן אין מטלטלין אותן; ואם חישב לתת עליהן פת לאורחין - בין כך ובין כך מטלטלין'!

שאני נסרים, דקפיד עלייהו (שמא יתקלקלו).

תא שמע: 'עורות, בין עבודין ובין שאין עבודין - מותר לטלטלן בשבת; לא אמרו עבודין אלא לענין טומאה בלבד'; מאי, לאו לא שנא של בעל הבית ולא שנא של אומן? לא! של בעל הבית.

אבל של אומן מאי? אין מטלטלין? אי הכי הא דתני 'ולא אמרו 'עבודין' (לא הוחרו לחלק בין עבודין לשאינן עבודין) אלא לענין טומאה בלבד (דעבודין מקבלין טומאה, ולא שאינן עבודין) - לפלוג וליתני בדידה (בטלטול גופיה) איכא לפלוגי בשל אומן בין עבודין לשאינן עבודין, דעבודין קפיד עלייהו: 'במה דברים אמורים (דעבודין מותר לטלטלן)? - בשל בעל הבית, אבל בשל אומן לא (מאחר שעבדן קפיד עלייהו)!'!

כולה בבעל הבית קמירי (ומהדר ליפלוגי בבעל הבית דאיירי ביה, ולא אשכח לפלוגי אלא לענין טומאה; ואי שבקיה לבעל הבית דאיירי ביה ונקט אומן - מפסקה למילתיה טפי מדהשתא). כתנאי: 'עורות של בעל הבית מטלטלין אותן, ושל אומן אין מטלטלין אותן; רבי יוסי אומר: אחד זה ואחד זה מטלטלין אותן'.

הדור יתבי (הנך רבנן דלעיל) וקמיבעיא להו: הא דתנן (שבת פ"ז מ"ב): 'אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' - כנגד מי?

אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן (אותן המנויות שם בפרק 'כלל גדול' היו צריכין למשכן, ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה).

אמר להו רבי יונתן ברכי אלעזר: כך אמר רבי שמעון ברכי יוסי בן לקוניא: כנגד 'מלאכה', 'מלאכתו', ו'מלאכת' שבתורה ארבעים חסר

אחת (שכתובים בכל התורה, והכי קאמר קרא: (שמות כז) לא תעשה כל מלאכה - כמנין כל 'מלאכה' (שבתורה).

בעי רב יוסף: (בראשית לט, יא) [ויהי כהיום הזה] ויבא הביתה לעשות מלאכתו [ואין איש מאנשי הבית שם בבית] ממנינא הוא או לא?

אמר ליה אביי: וליתי ספר תורה ולימני!

מי לא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא זזו משם עד

שהביאו ספר תורה ומנאום! (לא ידענא היכא איתמר; ומיהו [אפשר] לענין וי"ו דגחון ויקרא יא, מב] אתמר, מדפרכין לה נמי בקדושין גבי וי"ו דגחון, ומתריצין: 'אינהו הוו בקיאי בחסרות ויתרות', שמע מינה לענין אותיות איתמר; והכא ליכא לשנויי הכי.)

אמר ליה: כי קא מספקא לי - משום דכתיב (שמות לו, ט) והמלאכה היתה דים [לכל

המלאכה לעשות אתה והותר] ממנינא הוא (ואי מנינן לתרוייהו - הוו ארבעים, ומדתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת' איכא חד דלא ממנינא, ובהני תרי דאיכא למימר דלא מלאכה נינהו, ולא ידענא הי מינייהו נפיק, והכי קא מיבעיא ליה: והמלאכה היתה דים ממנינא היא, ומלאכה ממש קאמר, והכי קאמר: המלאכה

שהיו עושין היו עושין די לא פחות מן הצורך ולא יותר מן הצורך, כגון וידודי טסין לציפוי הקרשים, לדי היו מרדדין אותם, וכן בטווי של יריעות), והא - כמאן דאמר לעשות צרכיו נכנס (והא

לעשות מלאכתו הוא דמפיק, ומסייע למאן דאמר במסכת סוטה 'לעשות צרכיו נכנס' - לשכב עמה, אלא

שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו ואמר לו 'עתידין אחיך ליכתב על אבני אפוד, רצונך שימחה שמך מביניהם כו')? או דילמא ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא (מלאכה ממש הוא, ומסייע

לה לאידך), והא והמלאכה היתה דים (לאו מלאכה היא, אלא) הכי קאמר: דשלים

ליה עבידתא (כדמשמע קרא בהבאת נדבה, וכמאן דאמר 'שלימא ליה עבידתא מלאכת ההבאה': שלא היו צריכין עוד, וכל מידי דרמי עליה דאינש - קרי ליה 'עבידתא', כדאמרינן במסכת סוטה (דף קג.) 'בטילת

עבידתא' דאמר סנאה לאייתויא להיכלא, ואינו אלא צבא מלחמה להחריב)?

תיקו.

תניא כמאן דאמר כנגד עבודות המשכן, דתניא: 'אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן: הם זרעו - ואתם לא תזרעו;

הם קצרו - ואתם לא תקצרו' (הם זרעו וקצרו סמנין לצבוע תכלת ועורות אילים, וטחנו ולשו נמי סמנין לצבוע, ואופה דקתני במתניתין באבות מלאכות - הוא בישול סמנין; אלא דנקט סידורה דפת, והכי

מפרש בפרק 'כלל גדול' (לקמן דף עד:); הם העלו את הקרשים מקרקע (רשות הרבים)

לעגלה (עגלה = רשות היחיד, שגבוהה עשרה ורחבה ארבעה) - ואתם לא תכניסו

מרשות הרבים לרשות היחיד; הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע

- ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים; הם הוציאו מעגלה

לעגלה - ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד'.

מרשות היחיד לרשות היחיד מאי קא עביד?

אביי ורבא דאמרי תרווייהו, ואיתימא רב אדא בר אהבה: מרשות

היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים (דאורי שבין העגלות = רשות הרבים).

בגיזי צמר, ואין מטלטלין:

אמר רבא: לא שנו אלא שלא טמן בהן, אבל טמן בהן - מטלטלין

אותן. (קסלקא דעתא השתא דמילי מילי קתני מתניתין, ולא אהנך דטמן בהן קאי.)

איתיביה ההוא מרבנן בר יומיה (אותו היום בא לבית מדרשו תחלה) לרבא:

'טומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן, כיצד הוא עושה?

(שבת נ, א)

נוטל את הכיסוי והן נופלות' (אלמא בהנך דטמן נמי קאסר לטלטולי אלא על ידי כיסוי) ! אלא אי איתמר הכי איתמר: אמר רבא: לא שנו אלא שלא יחדן

להטמנה, אבל יחדן להטמנה (לעולם) - מטלטלין אותן.

איתמר נמי: כי אתא רבין אמר רבי יעקב אמר רבי אסי בן שאול

אמר רבי: לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה, אבל יחדן להטמנה -

מטלטלין אותן.

רבינא אומר: בשל הפתק שנו (לעולם כדקאמר רבא: אם טמן בהן - מותר לטלטל, דכמאן דיחדן להכי דמו; ורבא לאו אמתניתין קאי, דמתניתין - בגיזין של הפתק: דודאי עתיד להחזירן משם, ולא יחדן

לכך; הפתק = מערכה גדולה שעורכין ומושיבין להקצותן לסחורה שקורין ט"ש, בין של בגדים, בין של צמר,

בין של חגבים ובשר מלוח); תניא נמי הכי: 'גיזי צמר של הפתק - אין

מטלטלין אותן, ואם התקין בעל הבית להשתמש בהן - מטלטלין

אותן'.

תנא רבה בר בר חנה קמיה דרב: 'חריות של דקל' (ענפים קשים כעץ, משהוקשו שדראות של לולבין, ונפלו עליו שלהן - קרי להן 'חריות') שגדרן (כל קציצת תמרים קרי 'גדירה')

לעצים ונמלך עליהן לשיבה - צריך לקשר; רבן שמעון בן גמליאל

אומר: אין צריך לקשר (לקשרם יחד מבעוד יום להוכיח שלישיבה עומדים, ואם לא קשרם יחד

- אסור לטלטלן למחר, דלא הוי יחוד במחשבה) ' ; הוא תני לה והוא אמר לה: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

איתמר: רב אמר קושר, ושמואל אמר חושב, ורב אסי אמר: יושב (עליהן מבעוד יום) אף על פי שלא קישר ואף על פי שלא חישב (עליהן לישב למחר - גלי דעתיה דלישיבה קיימי).

בשלמא רב, הוא דאמר כתנא קמא, ושמואל נמי - הוא דאמר כרבן שמעון בן גמליאל; אלא רב אסי דאמר כמאן?

הוא דאמר כי האי תנא, דתניא 'יוצאין כפקודין' (פשתן סרוק שנותנין על המכה) ובציפא (צמר מנופץ הניתן על המכה) בזמן שצבען בשמן (גלי דעתיה דלמכה קיימי: להניח עליה בשבת, דלאו לרפואה נינהו אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו, והוה ליה כמלבוש דעלמא; אבל לא צבען בשמן - דלאו מלבוש נינהו, הוה ליה משאוי, ואין יוצאין בו לרשות הרבים!)

וכרכן במשיחה; לא צבען בשמן ולא כרכן במשיחה - אין יוצאין בהם, ואם יצא בהן שעה אחת מבעוד יום, אף על פי שלא צבע ולא כרכן במשיחה מותר לצאת בהן' (ואם יצא בהן כו' - היינו כרב אסי, דאמר 'ישב אף על פי שלא קשר ולא חישב').

אמר רב אשי: אף אנן (כרב אסי) נמי תנינא [שבת פ"כ מ"ה]: 'הקש שעל גבי המטה' (קש - סתמיה לטינא קאי: ללבנים או להסקה, ומוקצה הוא; ואם היה נתון על המטה - ולא לשכב עליו - ובא בשבת לשכב עליו והוצרך לנענעו ולשוטחו לשכיבה, שלא יהא צבור וקשה) - לא ינענעו כידו (שאסור לטלטלו), אבל מנענעו בגופו (כלאחר יד); אבל אם היה עליו מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין (ששכב עליו) מבעוד יום] (ואף על פי שלא יחדו לכך, ולא חישב עליו) - מנענעו כידו' (דהיינו כרב אסי), שמע מינה.

ומאן תנא (דלעיל, דאמר צריך לקשורו) דפליג עליה דרבן שמעון בן גמליאל? רבי חנינא בן עקיבא; דכי אתא רב דימי אמר זעירי אמר רבי חנינא: 'פעם אחת הלך רבי חנינא בן עקיבא למקום אחד, ומצא חריות של דקל שגדרום לשום עצים, ואמר להם לתלמידיו: "צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר"', ולא ידענא (זעירי קאמר לה) אי בית המשתה הוה אי בית האבל הוה; מדקאמר 'אי בית המשתה הוה אי בית האבל הוה', דוקא בית האבל או בית המשתה: דטרידי (ולא יכלו לקשור מבעוד יום, והתם הוא דשרי בלא קישור), אבל הכא (בעלמא - לא): קשר - אין, לא קשר - לא.

אמר רב יהודה: מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו (מכניס מלא קופתו עפר לכסות בו צואה ורוק, ומערה העפר בביתו לארץ, ונוטלו תמיד לכל צרכיו).

דרש מר זוטרא משמיה דמר זוטרא רבה: והוא שיחד לו קרן זוית (דהוי כמוכן ועומד לכך, אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים - הרי הוא בטל לגבי קרקעית הבית, ומוקצה, ואסור).

אמרו רבנן קמיה דרב פפא: כמאן? - כרבן שמעון בן גמליאל (דשרי במחשבה בעלמא: שאין מעשה מוכיח שעומד לעשות צרכיו), דאי כרבנן - האמרי בעינן מעשה!

אמר להו רב פפא: אפילו תימא רבנן; עד כאן לא קאמרי רבנן דבעינן מעשה אלא מידי דבר עבידא ביה מעשה (שבן מעשה הוא: שיכול לעשות בו מעשה הוכחה), אבל מידי דלא בר מיעבדא ביה מעשה - לא.

נימא כתנאי (הא דרב יהודה במידי דלאו בר מעשה): 'בכל חפין את הכלים' (משפשיין את הכלים בשבת לצחצחון) חוץ מכלי כסף בגדתקון (כמין עפר שגדל בחבית של יין, וקורין לו אלומס, והוא עיקר תקון כלי כסף, וגורר אותו, שהכסף רך, והוא ממחק - שהוא אב מלאכה) - הא נתר וחול מותר (דלא גריר ליה לכסף); והתניא 'נתר וחול אסור', מאי? לאו בהא קמיפלגי: דמר סבר בעינן מעשה ומר סבר לא בעינן מעשה (הא דתניא אסור - לאו משום דגריר ליה, אלא משום מוקצה קאסר ליה, ותנא דשרי - כגון שהכניס מלא קופתו לכך, ועירה על גבי קרקע, ומאן דאסר קסבר בעינן מעשה וזה לא יכול)?

לא, דכולי עלמא (במידי דלאו בר מעשה) לא בעינן מעשה (דאית להו הא דרב יהודה), ולא קשיא: הא רבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור (וטעמא מאן דאסר: דזימנין דגריר ואף על גב דלא מיכוין לגרור - אסור, כרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין אסור), הא (ומאן דשרי - כ) רבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר (ומיהו גריתקון אסור: דודאי גריר, ומודה רבי שמעון ב'פסיק רישיה ולא ימות').

במאי אוקימתא להא דשרי? כרבי שמעון? אימא סיפא: 'אבל לא יחוף כהם שערו' (בנתר וחול שערו בשבת מפני שמשירו) 'ואי רבי שמעון, משרא קשרי, דתנן [מיד פ"ו מ"ג]:

(שבת נ, ב)

'נזיר חופף ומפספס' (מנפץ שערו; דכיון דאינו מתכוין – מותר; ועל כרחיך רבי שמעון קא אמר לה; אלמא נתר וחול – זימנין דאינו משיר, ולא דמי ל'פסיק רישיה ולא ימות', 'אבל לא סורק' (במסרק, דודאי משיר) ' (נזיר בחול ככל אדם בשבת); 'אלא הא והא' (הנך תרתי מתנייתא דלעיל, דפליגי בנתר וחול) רבי יהודה היא, ותרתי תנאי אליבא דרבי יהודה: האי תנא אליבא דרבי יהודה (ומאן דאסר) סבר גריר (סבר זימנין דגריר ורבי יהודה האמר דבר שאין מתכוין אסור), והאי תנא אליבא דרבי יהודה (ומאן דשרי) סבר לא גריר (כלל, ואין כאן משום ממחק).

במאי אוקימתא? כרבי יהודה? אימא סיפא 'אבל פניו ידיו ורגליו מותר' הא מעבר שיער!?' ('במאי אוקימתא כרבי יהודה' – הכי גרסינן, ולא גרסינן 'להא דתניא אסור', דהא תרוייהו כרבי יהודה אוקימנא להו; ועוד: הך סיפא דפריך 'אבל פניו ידיו ורגליו מותר' – לאו סיפא דההיא דתניא אסור הוא, אלא סיפא דההיא דתניא מותר, דהכי תני בה: 'לא יחוף בהן שערו אבל פניו ידיו ורגליו מותר', והא מלתא גבי הך דתני מותר פריכנא ליה לעיל.) איבעית אימא בקטן, ואיבעית אימא באשה, ואיבעית אימא בסריס (בקטן אשה וסריס – דלית להו זקן).

אמר רב יהודה: עפר לבינתא (כתישת לבינה) – שרי (לחוף פניו, ואפילו מי שיש לו זקן).

אמר רב יוסף: כוספא דיסמין (פסולת שומשמין) – שרי.

אמר רבא: עפר פלפלי (שחיקת פלפלין) – שרי.

אמר רב ששת: ברדא – שרי (לרחוץ פניו).

מאי 'ברדא'?

אמר רב יוסף: תילתא אהלא (שורש עשב ששמו אהל) ותילתא אסא (הדס)

ותילתא סיגלי (עשב שקורין ויאול, ויש בו שלשה עלין).

אמר רב נחמיה בר יוסף: כל היכא דליכא רובא אהלא – שפיר דמי (ואפילו הוי טפי מתלתא אהלא; ופליג אדבר יוסף: דרב יוסף תלתא אהלא דווקא קאמר: שהאהל עשוי ללבן ולצחצח כבורית, ומשיר שיער).

בעו מיניה מרב ששת: מהו לפצוע זיתים (בליצי"א בלע"ז, על הסלע, למתק מרירותו) בשבת?

אמר להו: וכי בחול מי התירו?

קסבר משום הפסד אוכלין.

לימא פליגא דשמואל, דאמר שמואל: עושה אדם כל צורכו בפת (כל

צורכו – בין תשמיש בין לפרך אותה ולמחתה בתבשיל ורוח).

אמרי: פת לא מאיסא, הני מאיסי.

אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי; אייתו לקמיהו ברדא;

אמימר ורב אשי משו, מר זוטרא לא משא; אמרו ליה: לא סבר לה

מר להא דאמר רב ששת 'ברדא שרי'?

אמר להו רב מרדכי: בר מיניה דמר, דאפילו בחול נמי לא סבירא

ליה; סבר לה כי הא דתניא 'מגדל אדם גלדי צואה וגלדי מכה שעל

כשרו כשכיל צעדו; אם כשכיל ליפות (את עצמו) – אסור' (משום לא ילבש גבר

שמלת אשה (דברים כב, ה)).

ואינהו כמאן סברוה?

כי הא דתניא: 'רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום כשכיל

קונו' (לכבוד קונוהו, דכתיב (בראשית ט, ו) כי בצלם אלהים עשה וגו'; ועוד: דהרואה בריות נאות – אומר 'ברוך

שככה לו בעולמו'), משום שנאמר (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו [וגם רשע ליום רעה] (הכל ברא

לכבודו).

רבי אלעזר בן עזריה אומר: קופה – מטה על צדה ונוטל שמא יטול [ואינו יכול להחזיר; וחכמים אומרים: נוטל ומחזיר];

אמר רבי אבא אמר רבי חייא בר אשי <אמר רב>: הכל מודים שאם

נתקלקלה הגומא (שנפלו הגיזין למקום מושב הקדרה) – שאסור להחזיר (לפי שמזיז

הגיזין לכאן ולכאן).

תנן 'וחכמים אומרים נוטל ומחזיר' היכי דמי? אי דלא נתקלקלה הגומא - שפיר קא אמרי רבנן (ומאי טעמא דרבי אלעזר) ! אלא לאו אף על פי דנתקלקלה הגומא? !
לא, לעולם דלא נתקלקלה, והכא - בחוששין קמיפלגי: מר סבר חוששין שמא נתקלקלה הגומא (אי שרית ליה ליטול לכתחילה בקופה זקופה, פעמים שנתקלקלה ואתי נמי להחזירה, הלכך תקון ליה רבנן להטות קופה על צדה), ומר סבר אין חוששין.

אמר רב הונא: האי סליקוסתא, דצה שלפה והדר דצה - שריא (סליקוסתא = עשב שהוא נאה למראה ולהריח, וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו, ונותנו לפני שרים; וכשהוא רוצה - נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו; ואי מבעוד יום דצה לתוך העפר ושלפה והדר דצה - שפיר דמי ליטלה למחר ולהחזירה, שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבעוד יום, ואינו מזיז עפר), ואי לאו - אסיר.

אמר שמואל: האי סכינא דביני אורבי (שנועצין סכין בין שורות הלבנים שבבנין, להשתמר), דצה שלפה והדר דצה - שרי, ואי לאו - אסיר.

מר זוטרא, ואיתימא רב אשי - אמר: בגורדייתא דקני (קנים הדקלים שיוצאין הרבה בגזע אחד ותכופין זה בזה) שפיר דמי (לנעוץ בתוכן סכין לשמרו, ואין חוששין שמא יגרור הקליפה וחייב משום מוחק).
אמר ליה רב מרדכי לרבא: מתיב רב קטינא תיובתא (להנך רבנן דאמרי דאי לא דצה ושלפה אסור): [נכלאים פ"א מ"ט] 'הטומן לפת' (להשתמר בקרקע, שכן דרכו) וצנונות תחת הגפן, אם היה מקצת עליו מגולים - אינו חושש (הא דנקט מקצת עליו מגולין - משום 'ניטלין בשבת' נקט לה, ולא משום מידי אחריני: דאי אין מקצת עליו מגולין - אין לו במה לאוחזה אלא אם כן מזיז העפר בידים)

(שבת נא, א)

לא משום כלאים (דאין זו שתילה) ולא משום שביעית ולא משום מעשר (דנימא בטלה לה אגב קרקע והרי הוא כלוקטה מתחלה, ויהא צריך לעשר על הנוסף שמא ניתוסף), וניטלין בשבת (שאוחזה במקצת עליה המגולין, ולא חייש אם העפר ניזוז מאליו, והוא הדין לסליקוסתא) ? !
תיובתא.

משנה:

לא כסהו מבעוד יום - לא יכסנו משתחשך (הא פרישנא טעמא בפרק שני (דף לד.): מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה? - גזירה שמא ידתיח);
כסהו ונתגלה - מותר לכסותו;
ממלא את הקיתון (של צונן) ונותן לתחת הכר או תחת הכסת (שלא יחמו בחום הקיץ והחמה, כגון כר וכסת של לבדין שאינו מחמם).

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר להטמין את הצונן (מפני החמה שלא יחמו, ולא גזרינן אטו הטמנה כדי שיחמו).

אמר רב יוסף: מאי קא משמע לן? תנינא [שבת פ"ד מ"ב]: 'ממלא אדם קיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת' ? !

אמר ליה אביי: טובא קא משמע לן: דאי ממתניתין, הוה אמינא 'הני מילי (כגון מים צוננין) דבר שאין דרכו להטמין (תחת כר וכסת לחממן, שאין מתחממן בכך, הלכך ליכא למיגזר), אבל דבר שדרכו להטמין (לחמם כגון תבשיל) - (אימא) לא (לא יטמיננו מפני החמה) - קא משמע לן.

אמר רב הונא <אמר רב> [אמר רבי]: אסור להטמין את הצונן. והתניא 'רבי התיר להטמין את הצונן' (מפני החום) ?

לא קשיא: הא מקמיה דלישמעיה מרבי ישמעאל ברבי יוסי, הא לבתר דלישמעיה, כי הא: דיתיב רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן.
אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן.
אמר: כבר הורה זקן (רבי יוסי).

אמר רב פפא: בא וראה כמה מחבבין זה את זה, שאילו רבי יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני רבי, דהא רבי ישמעאל ברבי יוסי דממלא מקום אבותיו הוה (גדול כאביו) וכפוף ויושב לפני רבי (מפני

כבוד הנשיאות, ולא היה מורה לפניו אף על פי שגדול הימנו), וקאמר 'כבר הורה זקן' (גדלו ונשאו עליו).

אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: "אטמין לי צונן (בשבת) ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה" (שהחמן נחתום נכרי, ובחול, ולאשמועינן דאין בהן משום בשולי נכרים).

שמע רבי אמי ואיקפד.

אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד? כרבוותיה (כרבותיו) עביד: חדא כרב, וחדא כשמואל: כשמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: מותר להטמין את הצונן; כרב, דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל שהוא נאכל כמות שהוא חי - אין בו משום בשולי נכרים! והוא סבר: אדם חשוב שאני (שהרואה אותו שהוא מיקל - עומד ומיקל יותר).

תנו רבנן [תוספתא פ"ד מ"ב]: 'אף על פי שאמרו אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף הכל משחשכה' (וכדאמרן: שמא ימצא קדרתו צוננת כשירצה להטמין, וירתיחנה בשבת), (אבל) אם בא להוסיף (כיסוי על כיסוי משחשכה) - מוסיף; כיצד הוא עושה?

רבן שמעון בן גמליאל אומר (רבן שמעון בן גמליאל מיקל קולא אחריתי בהטמנה): נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקריין, או נוטל את הגלופקריין (גלופקרא = קו"ט, ויש בו הכל יותר מן הסדינין, ונוטל את הגלופקרא בימות החמה אם ירא שמא יקדיח תבשילו מחמת רוב כיסוי) ומניח את הסדינין; וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא אסרו (להטמין משחשכה) אלא אותו מיחם (אלא במיחם שהוחמו בו: דהתם הוא דאיכא למיגזר שמא ירתיח), אבל פניה ממיחם למיחם - מותר ('אבל מפנה הוא ממיחם למיחם אחר ומטמין' זהו לשון התוספתא, והיינו נמי 'פיניהו ממיחם למיחם מותר');

(דהשתא ליכא למיגזר שמא ירתיח: ד) השתא אקורי קא מקיר לה (במתכוין),

ארתוחי קא מירתח לה (בתמיה)?

[תוספתא פ"ד מ"ג] טמן וכיסה (הקדרה) בדבר הניטל בשבת (מה שנתן סביבותיה הוי דבר מוכן, וכיסה על פיה נמי דבר המוכן, כגון כלי), או טמן בדבר שאינו ניטל בשבת וכיסה בדבר הניטל בשבת - הרי זה נוטל ומחזיר (דהואיל והכיסוי ניטל - מגלה הקדרה ואוחזה);

(אבל) טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת, או (אפילו) שטמן בדבר הניטל בשבת וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת, אם היה מגולה מקצתו - נוטל ומחזיר, ואם לאו -

(שבת נא, ב)

אינו נוטל ומחזיר (לא יטול: דאין לו במה יאחזנה; ואם תאמר יפנה סביבותיה, הואיל ודבר הניטל הוא ויאחזנה בדופניה ויטנה על צדה ויפול הכיסוי, כי ההיא דתנן לקמן (פרק 'נוטל' דף קמב): 'האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת, ואם היתה בין החביות מגביהה ומטה על צדה והיא נופלת' - הא אוקימנא התם בשבת, אבל במניח - נעשה בטיס לדבר האסור; והיכא דמגולה מקצתו - אין זה טלטול: שמצדדו והכיסוי נופל מאליו);

רבי יהודה אומר: נעורת של פשתן דקה הרי היא כזבל (דמוסיף הבלא, ואין טומנין בה אפילו מבעוד יום);

[תוספתא פ"ד מ"ד] מניחין מיחם (של נחשת) על גבי מיחם, וקדרה (משל חרס) על גבי קדרה, אבל לא קדרה על גבי מיחם ומיחם על גבי קדרה (יש ספרים שכתוב בהן 'אבל לא מיחם על גבי קדירה', ומפרשים טעמא מפני שהקדירה מרבה חמימות ומוספת הבלא למיחם, אבל בתוספתא [שבת פ"ג מ"ג] גרסינן 'ומיחם על גבי קדירה'),

וטח את פיה כבצק (הנילוש מבעוד יום); (כל הנך 'מניחין' - נמי בשבת!)

ולא כשכיל שיחמו (שיהא העליון צונן, ונתנו כדי שיחם מחומו של תחתון) אלא כשכיל שיהיו משומרים (שהיו שניהן חמין, ונתנו על גביו של זה כדי שיהא חומו משתמר בהן);

וכשם שאין טומנין את החמין - כך אין טומנין את הצונן;

רבי התיר להטמין את הצונן;

ואין מרזקין (כמו 'מרסקין': משברין לחתיכות דקות) לא את השלג ולא את הכרד (ברד גלצ"א בלע"ז) בשבת כשכיל שיזוכו מימיו (משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה: שבזרא המים האלו), אבל נותן הוא לתוך הכוס (של יין בימות החמה, כדי לצנן, ואף על פי שנימוח מאליו) או לתוך הקערה - ואינו חושש.

הדרן עלך במה טומנין

סוף הפרק ברי"ף:

טמן וכסה בדבר הניטל בשבת או שטמן בדבר שאין ניטל בשבת וכסה בדבר הניטל בשבת - הרי זה נוטל ומחזיר טמן וכסה בדבר שאין ניטל בשבת או שטמן בדבר שניטל וכסה בדבר שאינו ניטל אם מגולה מקצתו נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר רבי יהודה אומר נעורת של פשתן דקה הרי היא כזבל

מניחין מיחם על גבי מיחם וקדרה ע"ג קדרה ומיחם ע"ג קדרה וקדרה ע"ג מיחם וטח את פיהם בבצק ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהו משומרין וכשם שאין טומנין את החמין כך אין טומנין את הצונן רבי התיר להטמין את הצונן ואין מרסקין את הברד ואת השלג בשבת כדי שיזובו מימיו, אבל נותן הוא בתוך הכוס או בתוך הקערה ואינו חושש: